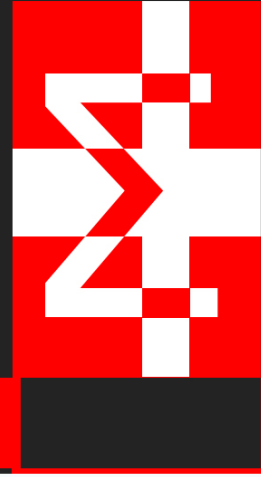

ΛΟΓΟ

DIE KUNST DES WISSENSCHAFTLICHE DENKEN

DER SAMMLUNG WISSENSCHAFTLICHER ARBEITEN

ZU DEN MATERIALIEN DER V INTERNATIONALEN WISSENSCHAFTLICH-PRAKTISCHEN KONFERENZ

GRUNDLAGEN DER MODERNEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG

27. OKTOBER 2023 • ZÜRICH, SCHWEIZERISCHE EIDGENOSSENSCHAFT

ISBN 978-2-8315-3463-3 (PDF)

ISBN 978-617-8126-68-1

DOI 10.36074/logos-27.10.2023

ΛΟΓΟΣ

DER SAMMLUNG WISSENSCHAFTLICHER ARBEITEN

ZU DEN MATERIALIEN DER V INTERNATIONALEN
WISSENSCHAFTLICH-PRAKTISCHEN KONFERENZ

**«GRUNDLAGEN DER MODERNEN
WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG»**

27. OKTOBER 2023 • ZÜRICH, SCHWEIZ

UDC 001(08)
G 90

<https://doi.org/10.36074/logos-27.10.2023>

Vorsitzender des Organisationskomitees: Holdenblat M.
Vizepräsident des Organisationskomitees: Lange H.

Verantwortlich für Layout: Bilous T.
Verantwortlich für Design: Bondarenko I.

Die Konferenz ist im Katalog internationaler wissenschaftlicher Konferenzen enthalten. genehmigt von ResearchBib und UKRISTEI (Zertifikat № 303 vom 16.06.2023); ist von der Euro Science Certification Group zertifiziert (Zertifikat № 22480 vom 23.09.2023).

Konferenz Tagungsband sind gemäß der lizenza Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0) öffentlich verfügbar.

Bibliografische Beschreibungen der Konferenz Tagungsband sind von CrossRef, OpenAIRE, OUCI, Google Scholar, Scilit, Semantic Scholar, ResearchGate und ORCID werden indiziert.

G 90 **Grundlagen der modernen wissenschaftlichen Forschung** der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der V internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Zürich, 27. Oktober, 2023. Zürich-Vinnytsia: BOLESWA Publishers & Europäische Wissenschaftsplattform, 2023.

ISBN 978-617-8126-68-1
ISBN 978-2-8315-3463-3 (PDF)

«Europäische Wissenschaftsplattform», Ukraine
«BOLESWA Publishers», Schweizerische Eidgenossenschaft

DOI 10.36074/logos-27.10.2023

Es werden Thesen von Berichten und Artikeln von Teilnehmern der V internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz «Grundlagen der modernen wissenschaftlichen Forschung», am 27. Oktober, 2023 in Zürich vorgestellt.

UDC 001 (08)

ISBN 978-617-8126-68-1
ISBN 978-2-8315-3463-3 (PDF)

© Team der Konferenzautoren, 2023
© Europäische Wissenschaftsplattform, 2023
© BOLESWA Publishers, 2023
© IVFWKI, 2023

DOI 10.36074/logos-27.10.2023.22

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МІЛІТАРНОГО МУНІЦИПАЛІЗМУ: ДО РОЗУМІННЯ ПРОЦЕСУ КОНСТИТУЮВАННЯ

Баймуратов Михайло Олександрович

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук і права
*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

Заслужений діяч науки і техніки України,
академік
Українська академія наук

Кофман Борис Якович

Заслужений юрист України
доктор юридичних наук, старший дослідник,
професор кафедри права
Університет імені Альфреда Нобеля

УКРАЇНА

Функціонування феноменології конституціоналізму в ординарних умовах функціонування державності, тобто в умовах миру, було суттєво ускладнене прямою і безпідставною агресією Російської Федерації проти України та детермінувало функціонування конституціоналізму в екстраординарних умовах.

Це стало яскравим свідоцтвом не тільки порушення міжнародного принципу «світового порядку, заснованого на правилах» («Rules-Based Order») [1], але й основною причиною порушення міжнародного правового порядку та трансформації функцій міжнародної спільноти держав в контексті їх мілітаризації. Такий стан, безумовно, впливає й на національний конституціоналізм, який модифікується до негативних умов функціонування державності, трансформуючись у свою нову – мілітарну форму [2]. Ба більше, він напряду впливає на елементний склад конституціоналізму, включаючи й МСВ [3] (далі – МСВ), що є його органічною та іманентною складовою.

Вважаємо, що наведені положення володіють методологічною властивістю, виходячи з наступних аргументів з врахуванням умов функціонування національного конституціоналізму:

А) в умовах мирного часу:

- загальний конституціоналізм виступає правлінням, що має чітко встановлені параметральні ознаки та пріоритети, які базуються на гуманістичному ідеалі та пріоритеті правових цінностей гуманітарної спрямованості, якими сповідується, яким підкоряється і в межах яких існує і функціонує державна влада [4], – але реалізація вказаних засад є об'єктивним фактором демократичної правової державності та має забезпечити існування людиноцентричної політико-правової системи, у якій фундаментальні права людини мають пріоритетне значення по відношенню до держави (*засадничо-конституційний фактор* – авт.);

- така транспозиція, що формує відповідну систему гуманістично-гуманітарних координат, та побудова пріоритетів та черговості прав не тільки

обмежує державну владу у її схильності до етатизму та свавілля, а й встановлює чіткі нормативні межі її функціонування, – причому найважливішою гарантією існування такої системи є конституція держави, яка, з одного боку, визнає, легалізує, охороняє, захищає, гарантує основоположні права людини, з іншого – чітко встановлює юридичні обмеження для держави, її органів, посадових і службових осіб (*конституційно-охоронний фактор* – авт.);

- наведені положення володіють суттєвим конструктивним потенціалом і мають безпосереднє відношення до інституту МСВ як найважливішої сфери конституціоналізму – сфери самоорганізації жителів відповідних територій держави, що виникає на рівні локальної демократії (у формі МСВ. – авт.), в межах територіальної людської спільноти (територіальної громади (ТГ) – авт.) та в умовах повсякденності (в умовах мирного стану – авт.) (*локально-антропологічний фактор* – авт.) та яка ставить у центр дискурсу права людини і питання їх усвідомлення, формування, реалізації саме в межах локального соціуму, що фактично виступають основоположним наративом і телеологічною домінантою загального конституціоналізму (*гуманітарно-гуманістичний фактор* – авт.);

- інститут МСВ виступає одним з найважливіших елементів конституціоналізму, бо: а) він є легалізованим у конституції та законодавстві держави (*легальний фактор* – авт.); б) він є легітимізованим місцевим населенням – жителями-членами ТГ (*легітимний фактор* – авт.); в) він володіє чіткою управлінською парадигмою – вирішення питань місцевого значення (ст. 140 Конституції України [5]) (*управлінський фактор* – авт.); г) він є основоположним для існування будь-якої людини, бо саме в межах МСВ людина реалізує свій життєвий цикл (*екзистенційний фактор* – авт.); г') він формує простір виникнення, формування, прояву і реалізації екзистенційних інтересів людини, а також відповідний простір виникнення, формування, прояву і реалізації її атитюдів (поведінкових настанов), в тому числі й правових, а також габітусів (практичних форм життєдіяльності), в тому числі й правових (*біхевіористичний та поведінково-діяльнісний фактори* – авт.); д) він виступає простором соціалізації людини (*релятивістський фактор* – авт.); е) є) він є природною та єдиною сферою комунікативної взаємодії людей в межах ТГ з метою організації та реалізації їх сумісної діяльності (*інтерсуб'єктивний фактор* – авт.); е) він є простором формування громадянського суспільства та його інституційної основи (*інституційний фактор* – авт.); ж) в його межах здійснюються демократичні механізми регулярного оновлення інституцій публічної влади та інституту посадових осіб (*владно-оновлюючий фактор* – авт.); з) в його межах людина формує, обирає та реалізує відповідні і оптимальні рольові позиції для свого соціального індивідуального, групового і колективного існування (*екзистенційно-рольовий фактор* – авт.) тощо, – при цьому всі наведені фактори в період війни опиняються під реальною загрозою свого існування та реалізації;

- необхідно наголосити на особливому значенні інституту МСВ для розвитку конституціоналізму у зв'язку з тим, що останній виступає фактично втіленням засад натуралістичної юриспруденції, бо саме в межах МСВ проявляються і реалізуються природні права людини, причому, одночасно і разом з конституційними правами, що трансформуються у муніципальні права людини (*природно-засадничий фактор* – авт.);

- МСВ виступає не тільки важливим елементом загального конституціоналізму, а й формує фактично його нову складову – муніципалізм та

його муніципальну корпоративну культуру, що, по-перше, сприяє формуванню і розвитку муніципально-правової психології, ідеології та у сукупності – муніципально-правової діяльності; по-друге, це, своєю чергою, скеровано на формування та прояв муніципально-правової свідомості жителів-членів ТГ (*муніципально-правовий фактор* – авт.);

- разом з тим, повноваження органів МСВ передбачені Конституцією держави та чинним законодавством, правосуб'єктність ТГ формально забезпечена (*легальний фактор* – авт.).

Б) в умовах воєнного часу:

- театр війни на території нашої держави розташований на території конкретних ТГ, тому основні наслідки в результаті воєнних дій отримують саме ТГ у вигляді руйнування об'єктів локального господарства, інфраструктури, людських жертв (*локально-територіальний фактор* – авт.);

- воєнні дії, що здійснюються на території ТГ напряму і безпосередньо торкаються жителів-членів ТГ, їх власності, власності ТГ, держави, інших фізичних та юридичних осіб (*антропологічно-матеріальний фактор* – авт.);

- всі кричущі порушення прав людини в період воєнних дій відбуваються на території конкретних ТГ (Буча, Ірпінь, Бородянка тощо) (*локально-деліктний фактор* – авт.);

- саме органи МСВ, що сформовано самими ТГ, повинні в силу своїх компетенційних повноважень організувати локальне життя, локальне господарство в контексті стабільного функціонування ТГ у воєнний період (*компетенційно-інституційний фактор* – авт.);

- спостерігається суттєві порушення в управлінській діяльності, причому як на державно-регіональному, так й на регіонально-локальному рівнях, внаслідок чого об'єктивно зростає роль і значення саме діяльності органів МСВ (далі – ОМСВ) в організації повсякденного життя ТГ та її членів, забезпечення їх комунальними і соціальними послугами, організації діяльності в умовах воєнного часу, включаючи існування, функціонування ТГ та діяльність ОМСВ в умовах окупації території (*об'єктивно-управлінський фактор* – авт.);

- повноваження ОМСВ в цей період Конституцією України і чинним законодавством не передбачено, останнє містить окремі повноваження, що фактично носять декларативний характер в силу того, що всі повноваження ОМСВ здійснюються військовими адміністраціями (див. ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. [6]) (*нівелюючо-легальний фактор* – авт.).

Отже, можна констатувати, що: а) всі повноваження ОМСВ з настанням воєнного періоду фактично нівелюються, бо згідно з мілітарним законодавством держави вони переходять до військових адміністрацій; б) в таких структурах основні посади займають не обрані ТГ посадові особи, що володіють відповідними компетенціями і навичками реалізації управлінської діяльності в сфері локального господарства і організації локального життя, а призначенці, включаючи представників мілітарних структур, і останніми фактично повинні реалізовуватись, – але в) враховуючи відсутність фахової підготовки наведених суб'єктів, така реалізація або фактично не відбувається, або повільно відбувається, але на недостатньому, – тобто на низькому організаційному і компетенційному рівнях, що веде до незадовільного управлінського ефекту. Ба більше, г) в сучасному законодавстві України відсутні повноваження ОМСВ, які вони повинні виконувати в період воєнного стану або війни, причому на різних стадіях цих явищ. А це, г') враховуючи на історичні ретроспективи та

перспективи у відносинах України з північним сусідом, актуалізується діяльність законодавця щодо нормопроєктування (законопроєктування) та нормотворчості (законотворчості) в сфері розробки компетенційних повноважень ОМСВ в цій сфері шляхом визначення не тільки конкретних повноважень, а й їх відповідного процесуально-процедурного супроводження і забезпечення з акцентуацією відповідної уваги на формулювання і регламентацію взаємних відносин ОМСВ з іншими органами публічної влади, військовим командуванням, суб'єктами підприємницької діяльності, а також зі структурами громадянського суспільства, що функціонують на території ТГ. Реальною допомогою в цьому процесі для законодавця може стати досвід ОМСВ, суб'єктів і інших органів МСВ, що набутий в результаті їх практичної діяльності в умовах воєнного стану та екстраординарних умов функціонування державності. Цей же досвід може бути використаний самими суб'єктами МСВ для «кристалізації» своїх поведінкових настанов з метою створення відповідних «дорожніх карт», «протоколів», «процесуальних наративів» відносно дискреційних повноважень [7], що передбачають відповідні дії жителів-членів ТГ та ОМСВ, що очолюють такі ТГ, в період воєнного стану та війни. Саме наведені настанови об'єктивують і актуалізують необхідність розробки нормативно-технологічного блоку суто специфічних повноважень ОМСВ, що дадуть їм можливість діяти відповідним і передбаченим чином, дотримуючись відповідних парадигмальних і нормативних настанов для досягнення відповідного стану для підготовки ТГ до екстремальних умов їх функціонування. Тобто, йдеться фактично про розробку не тільки відповідного нормативного блоку, а й відповідних напрямів державної муніципальної правової політики в цій сфері, що включає державне супроводження і забезпечення ідеологічних, організаційних, нормативних, управлінських, матеріально-фінансових, технологічних, кадрових та інших елементів муніципалізму, що може бути визначений як мілітарний муніципалізм, що передбачає існування і функціонування публічної самоврядної (муніципальної) влади в умовах воєнного стану чи війни.

Наведені аргументи посилюються доктринально-теоретичними та діяльнісно-практичними наробками ОМСВ, що реалізуються ними в процесі воєнного стану. Так, доктринальні розробки про кризову ситуацію національного конституціоналізму в умовах екстремального функціонування державності досліджують вітчизняні вчені-конституціоналісти О. Водянніков [8] та М. Савчин [9], що акцентують увагу на процесі виникнення якісно нових повноважень у органів публічної влади в кризові стани, зокрема в процесі війни.

Дослідниками М. Баймуратовим і Б. Кофманом ще на самому початку прямої російської агресії, в процесі визначення праксеологічних засад мілітарного конституціоналізму фактично було визначено й основоположні засади мілітарного муніципалізму, що органічно пов'язаний з основними сферами (формами) загальної діяльності ОМСВ та ТГ, що ними очолюються, на територіях свого існування і функціонування, які напряму впливають на правовий режим реалізації та захисту прав людини.

На нашу думку, в умовах воєнного стану в Україні можна визначити чотири такі основні сфери (форми) [10], а саме: А) *в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що не задіяно у воєнних діях* – тобто, там де існують умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ, – отже, з ординарними та стабільними умовами правового режиму реалізації та захисту

прав людини; Б) *в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях де проходить воєнне протистояння з агресором* – тобто, там де умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ є фактично відсутні, – отже, правовий режим реалізації та захисту прав людини не може бути забезпечений; В) *в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що тимчасово опинились під контролем окупаційних військ* – тобто, там де умови для відносно стабільного здійснення діяльності легітимних ОМСВ в контексті належного виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ не існує, як результат або блокування таких дій з боку окупантів, або перешкоджання такій законній діяльності ОМСВ з боку окупантів без безперечного визнання їх окупаційної влади і колаборації з ними, – тут також ОМСВ не тільки вельми проблематично, а й фактично не може бути забезпечений правовий режим реалізації та захисту прав людини; Г) *в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що тимчасово були під контролем окупаційних військ та які повернулися під контроль (юрисдикцію) української влади* – тобто, йдеться фактично про початок функціонування ОМСВ на територіях, що зазнали руйнування критичної інфраструктури та в межах ТГ, мешканці яких зазнали злочини окупаційної влади у всьому їх розмаїтті та зазнали втрат свого людського потенціалу, бо понесли суттєві людські жертви.

Питання забезпечення правового режиму реалізації та захисту прав людини набувають в таких умовах підвищеного значення, особливої актуалізації та акцентуації. Отже, тут насамперед актуалізуються питання повоєнного відновлення та організації функціонування ТГ та їх ОМСВ в умовах гуманітарної катастрофи та післявоєнної реабілітації локального господарства, включаючи розмінування, вбирання завалів, території, відновлення доріг, забезпечення первинних потреб населення (медичне забезпечення, торгівля хлібом та іншими продуктами первинної необхідності, транспорт, відновлення виробництва тощо) – тобто, мова фактично йде про відновлення управлінської та соціальної можливостей території та реанімацію людської спільноти для створення елементарних та мінімальних можливостей функціонування ТГ та діяльності ОМСВ на визволеній території громади.

Отже, в залежності від кожної з форм такої діяльності ОМСВ та ТГ, що ними очолюються, повинні здійснювати відповідний комплекс організаційних та організаційно-правових заходів [2], що насамперед скеровані на: А) на забезпечення стабільної життєдіяльності ТГ та одночасну підтримку зусиль ЗСУ щодо відбиття нападу агресора; Б) на захист членів ТГ від негативного впливу вражаючих факторів воєнних дій, що здійснюються на території ТГ; В) на організації функціонування ТГ в умовах воєнної окупації її території з метою недопущення негативних наслідків такого правового режиму та формування його у відповідності до норм і звичаїв міжнародного гуманітарного права; Г) на відновлення стабільних умов функціонування ТГ після деокупації територій ТГ.

Системний аналіз компетенційних повноважень ОМСВ України свідчить, що адекватних повноважень для вирішення зазначених задач у них не існує, що, по-перше, актуалізує завдання їх розробки та легалізації; а, по-друге, враховуючи, що це завдання носить системно-комплексний характер, воно, безумовно, повинно вирішуватись в межах мілітарного муніципалізму, що фактично отримує: а) відповідний конкретний та екзистенціально-важливий

предмет (об'єкт) свого регулювання, який повинен бути підкріплений б) методом свого правового регулювання (імперативний метод через законодавчу регламентацію та врегулювання).

Отже, в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що не задіяно у воєнних діях, на перший план впливає організаційна, управлінська, ідеологічна та координуюча функція ОМСВ щодо створення належних умов функціонування ТГ у відповідності до законодавства держави про воєнний стан і в цьому контексті забезпечення правового режиму реалізації та захисту прав людини. В умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, де проходить воєнне протистояння з агресором, на перший план виходить організаційна та правозахисна функція ОМСВ, які спрямовані на організацію охорони і захисту життя членів ТГ через забезпечення комплексу заходів профільної спрямованості скерованих на зниження негативного впливу вражаючих факторів воєнних дій. В таких умовах правовий режим реалізації та захисту прав людини повинен здійснюватися на засадах норм міжнародного гуманітарного права. В умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що тимчасово опинились під контролем окупаційних військ, – актуалізується організаційна, ідеологічна, управлінська та міжнародно-правова функція ОМСВ щодо організації на основі національного законодавства України та норм міжнародного гуманітарного права відповідного правового режиму, – основною метою якого виступає організація місцевого життя в контексті охорони і захисту життя і здоров'я членів ТГ та здійснення відповідних заходів щодо зберігання реальної керованості територією та локальною спільнотою, – через забезпечення мінімальних стандартів їх функціонування. В умовах відновлення стабільних умов функціонування ТГ після деокупації територій ТГ, актуалізуються організаційна, організаційно-правова, ідеологічна, координаційна та господарська функції ОМСВ, – в основі яких лежать питання відновлення локального господарства та пристосування територій до функціонування на них ТГ, що скероване на формування ординарного правового режиму реалізації та захисту прав людини.

Отже, можна стверджувати, що наведені функції ОМСВ можуть увійти, і вже фактично входять, органічною частиною не тільки до праксеологічних (практичних) настанов мілітарного конституціоналізму [11], бо вони впливають з екзистенційних настанов існування людини в межах територіальної людської спільноти та адекватно відображають історичні контексти та теоретико-конотаційні і доктринально-нарративні підходи профільної феноменології мілітарного конституціоналізму, а й фактично ведуть до формування основоположних теоретико-практичних засад мілітарного муніципалізму, враховуючи локальний характер вирішення наведених задач публічної влади та наявність на локальному рівні управління уповноваженого та легально визнаного державою суб'єкта публічно-правових відносин – ОМСВ.

Список використаних джерел:

- [1] Нефедов Б. І. Поняття «правила» у доктрині «міжнародного порядку, заснованого на правилах». URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-pravila-v-doktrine-mezhdunarodnogo-poryadka-osnovannogo-na-pravilah>
- [2] Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. (2022). Мілітарний конституціоналізм: до питання про формування, розуміння і оформлення феноменології. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. № 3. С. 6-18.
- [3] Могілевський В.С. (2019). Роль місцевого самоврядування в становленні національного та глобального конституціоналізму: питання взаємодії та ефективності: дис. канд. юрид. наук. Харків, 2019. 211 с.

- [4] Гришук О.В. (2020). Конституційні цінності: філософські та судові аспекти: монографія. Київ: Ваіте. 530 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ccu.gov.ua/sites/default/files/gryshchuk_konstytuciynny_cinnosti_2_1.pdf
- [5] Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
- [6] Про правовий стан воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
- [7] Баймуратов М.О., Боярський О.О. (2019). Дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері захисту прав людини: методологічні підходи до розуміння та визначення. Публічне право. № 2 (34). С. 31-41.
- [8] Водяніков О. (2021). Конституціоналізм в екстремальних умовах: установча і встановлена влада в кризові періоди. Український часопис конституційного права. № 4. С. 8-37. URL: <https://www.constjournal.com/pub/4-2021/konstytutsionalizm-ekstremalnykh-umovakh-ustanovcha-vstanovlena-vlada-kryzovi-periody/>
- [9] Савчин М. Конституціоналізм і війна. URL: https://www.academia.edu/82345691/Savchyn_warfare_and_constitutionalism?auto=download&email_work_card=download-paper (дата звернення: 30.09. 2023).
- [10] Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. (2022). Про роль органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. Деокупація. Юридичний фронт - De-Occupation. Legal front: Матеріали міжнародного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 року) URL: <https://www.facebook.com/groups/642611143466211/permalink/646573919736600>
- [11] Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. (2022). Мілітарний конституціоналізм: до питання про формування, розуміння і оформлення феноменології. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. № 3. С. 6-18; № 4. С. 6-18.
-